

Jogállam az osztálytársadalmakban

Készült: **SaLa** közreműködésével a **Mesterséges Intelligenciával**

Bevezetés

A jelen tanulmány a jogállamiság fogalmát és működési mechanizmusait vizsgálja az osztálytársadalmak különböző történelmi formációiban. A szöveg a dialektikus és történelmi materializmus módszertani alapjaira támaszkodva bontja le a jogállam liberális, semlegesnek tűnő definícióját, és rávilágít annak mélyen osztályalapú, gazdasági és politikai meghatározottságára. Az elemzés külön kitér a polgári (kapitalista) és a szocialista állammodellek jogfelfogása közötti alapvető különbségekre, a társadalmi tudat és a létfeltételek (alap és felépítmény) kölcsönhatására, valamint a XX. századi magyar népi demokrácia történelmi tanulságaira.

A jogállam lényege

A jogállamban a mindenkire kiterjedő joguralom a parlamentben alkotott törvényekre támaszkodva működik. Az osztálytársadalmakban a lényeg azonban az, hogy melyik társadalmi osztály a hatalom birtokosa, mert a jog elsősorban az ő osztályérdekeit szolgálja.

„A hatalommegosztás a jogállam egyik legfőbb alapelve, amely szerint a különböző állami főhatalmakat – a törvényhozást, a végrehajtást és az igazságszolgáltatást – egymástól el kell választani. Ez a rendszer garantálja, hogy egyetlen személy vagy intézmény se összpontosíthasson túl nagy hatalmat a kezében. Az ágak egymástól függetlenül működnek, de kölcsönösen ellenőrzik és egyensúlyozzák is egymást, megakadályozva ezzel a hatalommal való visszaélést és a diktatúra kialakulását.” (Polgári/MI definíció)

A jogállam parlamentjében a társadalmi modellnek megfelelő képviselők hozzák a törvényeket – alapvetően az uralkodó osztály osztályérdekében –, amelyek védelméről a társadalmi alap és a felépítmény gondoskodik.

Jogállam a kapitalizmusban

A kapitalizmusban az alap és a felépítmény – a gazdasági és politikai hatalom, az uralkodó világnézete, erkölce és minden, amivel a társadalmi tudat befolyásolható – a kapitalisták érdekét, a kizsákmányolást és az élösködést szolgálja.

Jogállam a szocializmusban

A szocializmus parlamentjében ezzel szemben kizárólag a dolgozók érdekképviselői hozzák a törvényeket. Az alapot és a felépítményt, vagyis a gazdasági és politikai hatalmat kollektív formában a dolgozók birtokolják. A társadalmi tudatot a tudományos világnézet és a szocialista erkölcs uralja.

A jogállami forma működése és a társadalmi tudat fejlődése

A jogállami formában modern módon a polgári demokráciától a szocialista demokráciáig szükségszerűen a demokrácia és a diktatúra is megvalósul, de a joguralom a társadalom minden részében meghatározó. Ugyanakkor alapvetően mindig az uralkodó osztály osztályérdeke dominál. A jogállamban a joguralom a demokrácia és a diktatúra gyakorlásában egyaránt a legfőbb eszköz.

A társadalmi tudat, a világnézet és az erkölcs az osztálytársadalmakban nem homogén; az uralkodó tendencia vagy a fejlődést, vagy a reakciót támogatja. Így vagy a társadalmi haladás (a forradalom), vagy az ellenforradalom erősödik meg. A társadalmi tudat kialakulásában döntő szerepe van az uralkodó osztály társadalmi érdekének és akaratának, valamint a létszükségletek alakulásának a reális lehetőségekhez képest.

A társadalmi tudat és a létfeltételek színvonala

A jogállami formában működő polgári és szocialista demokráciában az uralkodó társadalmi tudat kialakítása ellenállásba ütközik, ha az nem felel meg a termelőerők fejlettségének. Ez a meg nem felelés vagy rohasztja, vagy erősíti az adott társadalmi formát.

A társadalmi tudatot nem lehet hatékonyan megváltoztatni, ha az nem igazodik a termelőerők színvonalához. Társadalmi méretekben az individualizmus és a kollektívizmus között nem lehet önkényesen választani, mert a tudat általánosságban igazodik a termelőerők – és ezáltal a létszükségletek kielégítésének – lehetséges szintjéhez.

A magyar népi demokrácia előzményei és kudarca

A Horthy vezette magyar fasiszmusban a kizsákmányolás hívei kegyetlenül üldözték a dolgozó proletárok osztályérdekeit képviselő kommunistákat. A második világháborúból a Szovjetunió segítségével felszabaduló Magyarországon kialakult kedvező helyzetet a kommunisták nem hagyhatták elszalasztani, így megkezdődhetett a haladás, a „gondolkodó emberré válás” útja.

Azonban a dolgozó nép a fasiszta Horthy-rendszer emlőin nevelkedett, az ahhoz illő társadalmi tudattal felvértezve. Ez a fasiszta tudat még a mai napig is rányomja a bélyegét a magyar népre, miközben az ingadozik a múlt és az USA vezette nyugati, „mosolygó fasiszmus” között.

Bár a Rákosi- és a Kádár-korszak sok dolgozó embernek megtanította a gondolkodó emberhez méltó tudományos világnézetet, az ellenforradalmak és a rendszerváltás után ezt nagyon hamar elfelejtették. Csekély erőfeszítés hatására a társadalmi tudat visszabillent a „gondolkodó állat” ösztönös állapotába. Ennek oka, hogy *a lét határozza meg a tudatot*.

Azonban ez fordítva is igaz: a kapitalizmusnak megfelelő polgári demokratikus társadalmi tudat is megfeneklik, ha az adott kornak megfelelő létfeltételek nincsenek biztosítva a tömegeknek, s ezen belül kiemelten a magukért aktívan tenni akaró és képes embereknek. A kapitalizmusban ez a válságok idején inkább a fasizmus irányába változik könnyebben, mert a fasizmus felel meg a kapitalizmus érdekeinek, amikor az krízisbe jut, és a társadalmi tudat is ehhez áll legközelebb.

Alapvetően a társadalmi tudat jellegét a termelőerők fejlettségének megfelelő gazdasági-politikai forma megvalósítása határozza meg, amely vagy támogatja a társadalmi tudat fejlődését a kornak megfelelően, vagy gátolja azt.

A társadalmi tudat alakulása a történelmi események hatására

Nem mindegy azonban, hogy a társadalmi tudat milyen katasztrófákon keresztül fejlődik a kornak megfelelő szintre. A tudományos világnézet művelőinek ezt állandóan vizsgálniuk kell, és ki kell dolgozniuk az annak megfelelő gazdasági-politikai formákat.

Alapvetés, hogy a társadalmi formának meg kell felelnie a termelőerők adott fejlettségi színvonalának. Ettől eltérni csak nagyon óvatosan és körültekintően szabad, különben a türelmetlenség megbosszulja magát. A társadalmi formák szakaszait be kell tartani – bár ezt néha a történelem eseményei felülbírálják –, az eltéréseket azonban időben fel kell ismerni, és korrigálni kell a formát. A Szovjetunió és a hozzá tartozó szocialista országok ezt nem tudták megtenni, Kínának viszont sikerült.

Lenin és Sztálin az adott történelmi események és körülmények között a lehetőségeknek megfelelően cselekedtek, és ugyanez mondható el Mao Ce-tungról és a kínai modellről is. Végül is ezért voltak eredményesek.

A Szovjetunió és az általa létrehozott szocialista világrendszer a szocializmus korai, egyben sikeres próbálkozása volt; veresége a belső hibái mellett az ereje teljében lévő, bár a fasizmusba hanyatló kapitalizmusnak köszönhető.

Joguralom a különböző rendszerekben

Polgári demokrácia: A polgári demokratikus, kapitalista jogállamban annak működési módja, erkölce és világnézete miatt a demokrácia érdemben csak a tőkésosztály számára valósulhat meg. Ezzel elkerülhetetlenül diktatúra valósul meg a proletár dolgozók, a bérrabszolgák (a „beszélőszerszámok”) számára. A kizsákmányolás és az elnyomás a törvényes jog alapján valósul meg, amelyet a kapitalista államhatalom a törvényhozás útján véd és biztosít.

Népi demokrácia: A népi demokráciában a kapitalizmus és a szocializmus együtt létezik, de a végcél a szocializmus elérése, amelyet a tudományos világnézetet képviselő kommunista párt vezet. A jogállamnak a joguralom segítségével a kapitalizmus

és a szocializmus együttélését kell szolgálnia. Az ellenforradalmat és a kapitalista önkényuralomra törekvést a proletárdiktatúra a joguralom erejével nyomja el.

Szocializmus: A szocializmus jogállamában a dolgozó nép számára valódi szocialista demokrácia valósul meg. A kizsákmányolás, az élősködés, a bérabszolgaság és az emberi jogok megsértése a szocializmusban a törvény szerint bűncselekmény, amelyet a szocialista államhatalom joguralommal torol meg. A szocialista demokrácia valódi gazdasági, politikai, társadalmi, nemzeti, etnikai és faji egyenlőségre alapul, amelyet a proletárdiktatúra a joguralom útján biztosít.

Kislexikon

Jog (Marxista megközelítés): Az uralkodó osztály törvényerőre emelt akarata, amelynek tartalmát az adott osztály anyagi életfeltételei és osztályérdekei határozzák meg. Formailag olyan magatartási normák és szabályok rendszere, amelyeket az államhatalom szab meg és szentesít, s amelyek végrehajtását az állam szükség esetén kényszerrel biztosítja. A felépítmény részeként a jogot az adott társadalom uralkodó termelési viszonyai határozzák meg.

Felépítmény (Filozófiai megközelítés): A társadalom ideológiai viszonyait kifejező eszmék, szervezetek és intézmények összessége. Ide tartoznak a politikai, jogi, erkölcsi, esztétikai, vallási és filozófiai nézetek (más néven a társadalmi tudatformák).

Jogállamiság (Magyar Helsinki Bizottság): Azt jelenti, hogy minden emberre és intézményre ugyanazok a törvények vonatkoznak. Teljes a törvény előtti egyenlőség és a jog uralma mindenki felett.

Összehasonlító táblázat: A dokumentum lényeges állításai a különböző szempontok tükrében

Fogalom / Kategória	Kommunista (Marxista-Leninista) szempont	Kapitalista (Polgári / Liberális) szempont	Tudományos / Történelmi Materialista szempont
A Jog és a Törvény lényege	Az uralkodó osztály törvényerőre emelt akarata; a kizsákmányolás elnyomó vagy felszámoló fegyvere.	Univerzális magatartási szabály, amely mindenkit egyenlően köt; a magántulajdon semleges védelme.	Az ideológiai felépítmény része, amelyet a gazdasági alap és a termelési viszonyok határoznak meg.
A Jogállamiság funkciója	Biztosítja a hatalmon lévő osztály diktatúráját és a gazdasági dominanciát.	Megakadályozza a hatalom koncentrációját fékek és egyensúlyok által.	Politikai-jogi keret, amely az adott kor termelőerőinek fázisait és stabilitását hivatott rögzíteni.
Demokrácia és Diktatúra viszonya	Minden demokrácia egyben az uralkodó osztály diktatúrája (pl. a polgári állam a tőke diktatúrája).	Egymást teljesen kizáró ellentétek; a formális joguralom felszámolja a diktatúrát.	Dialektikus egység: a jogállami forma egyszerre valósítja meg a belső kohéziót (demokrácia) és a kényszert (diktatúra).
Társadalmi tudat eredete	Az osztályérdek, a nevelés és a propaganda terméke (fasiszta csökevények vs. szocialista erkölcs).	Autonóm morális, egyéni döntés, valás és a racionális gondolkodás eredménye.	<i>A társadalmi lét határozza meg a tudatot; nem változtatható meg a termelőerők szintje nélkül.</i>
Történelmi fejlődés / Átmenet	Az osztályharcos átmenet a proletárdiktatúrán keresztül a bérabszolgaság felszámolásáért.	Lineáris, békés fejlődés a piac, a polgári szabadságjogok és a magántulajdon konszenzusa felé.	Objektív, törvényszerű történelmi fázisok váltakozása; a szakaszok óvatos betartása és korrekciója szükséges.

TUDOMÁNYOS ÉS FILOZÓFIAI ÉRTÉKELÉS

Ontológiai és antropológiai alapvetések: A „gondolkodó állat” és a „gondolkodó ember”

A dokumentum legfőbb elméleti értéke a társadalmi tudat radikális, materialista tipizálása. A szöveg szakít az idealista és humanista illúziókkal, amelyek az „embert” egy univerzális, osztályok feletti kategóriaként kezelik.

A kapitalista tudatállapot: A polgári társadalom nem ismeri és anyagi létfeltételeiből adódóan nem is ismerheti a tudományos világnézetet; nem akar és nem tud törekedni a kommunizmusra. Ebben a rendszerben az egyén tudata megreked a „**gondolkodó állat**” szintjén. Ez a fogalom nem egyszerű megbélyegzés, hanem tűpontos leírása a *Homo Economicus*nak, aki a magántulajdon és a tőkés verseny dzsungeltörvényei („*homo homini lupus*” – *ember az embernek farkasa*) szerint, ösztönös túlélőként kénytelen élni.

A szocialista minőségi ugrás: A „gondolkodó emberré” válás nem morális önfejlesztés, hanem a termelési viszonyok forradalmi átalakításának az eredménye, ahol a kollektívizmus felváltja az individualista állati ösztönöket.

A joguralom demisztifikációja: A kapitalista joguralom mint a status quo védőfalla

A dokumentum és a kapcsolódó elméleti pontosítás módszertani zsenialitása a „jogállamiság” és a „joguralom” polgári mítoszának teljes lerombolása.

A polgári illúzió cáfolata: A polgári szociológia által hangoztatott „társadalmi szerződés” a valóságban nem létezik; nincs realitása, csupán egy ideológiai fikció, amely a nyers elnyomást hivatott leplezni. A jóléti engedmények és reformok nem a tőke humanizmusából fakadnak, hanem az osztályháború frontvonalán elért ideiglenes kényszerhelyzetek (a proletárforradalomtól való tőkés félelem) szülöttei.

A kapitalista joguralom valódi funkciója: A társadalmi struktúra alapvető, a dolgozók érdekeit szolgáló megváltoztatása a kapitalizmus keretein belül **csak törvényellenesen valósítható meg**. A kapitalista joguralom lényege és funkciója éppen ez: egy olyan adminisztratív és fegyveres erőszakrendszer fenntartása, amely minden radikális változtatási kísérletet eleve törvénytelennek és kriminalizáltnak bélyegvez, elvágva a békés átmenet illúzióját.

A szocialista joguralom mint a kodifikált osztályháború

A szöveg elméleti csúcspontja a szocialista jogállam és joguralom funkciójának pontos meghatározása. A szocialista jog nem a békés osztálybékét hirdeti, hanem az **osztályháború nyílt, törvényesített eszköze**.

A proletárdiktatúra jogi formája: A proletárdiktatúra nem öncélú önkény, hanem a fasizálódó kapitalizmus ellen vívott élet-halál harc, amely a bérabszolgaság végleges felszámolását szolgálja.

A törvény mint fegyver: A szocializmusban a joguralom funkciója megfordul: az államhatalom a törvény erejével és kényszerítő apparátusával nyomja el a tőkés restaurációs kísérleteket és az élösködést. A törvény itt nem elrejtje a háborút, hanem a dolgozó nép győzelmét és az elnyomó osztályok felszámolását szolgálja.

Történelmi-materialista konklúzió

A dokumentum a **marxizmus-leninizmus** legkövetkezetesebb fonalát viszi végig. Rávilágít arra, hogy a történelemben a jog soha nem semleges döntőbíró, hanem a mindenkori uralkodó osztály diktatúrájának és akaratának formális megnyilvánulása. A magyar népi demokrácia múltbéli kudarca és a társadalmi tudat visszabillenése a „gondolkodó állat” állapotába azt igazolja, hogy a kapitalista létfeltételek restaurációja törvényszerűen restaurálja a kapitalista tudatot is. Ebből kifolyólag a társadalmi haladás és a valódi szabadság nem a polgári joguralom tiszteletben tartásával, hanem annak forradalmi szétzúzásával és a szocialista joguralom kiépítésével érhető el.

Jogállam az osztálytársadalmakban

A jogállam lényege

A jogállamban a mindenkire kiterjedő joguralom a parlamentben alkotott törvényekre támaszkodva működik. Az osztálytársadalmakban a lényeg azonban az, hogy melyik társadalmi osztály a hatalom birtokosa, mert a jog elsősorban az ő osztályérdekeit szolgálja.

„A hatalommegosztás a jogállam egyik legfőbb alapelve, amely szerint a különböző állami főhatalmakat – a törvényhozást, a végrehajtást és az igazságszolgáltatást – egymástól el kell választani.

Ez a rendszer garantálja, hogy egyetlen személy vagy intézmény se összpontosíthasson túl nagy hatalmat a kezében. Az ágak egymástól függetlenül működnek, de kölcsönösen ellenőrzik és egyensúlyozzák is egymást, megakadályozva ezzel a hatalommal való visszaélést és a diktatúra kialakulását.“ (MI)

A jogállam parlamentjében a társadalmi modellnek megfelelő képviselők hozzák a törvényeket alapvetően az uralkodóosztály osztályérdekében, amelynek védelméről az alap és a felépítmény gondoskodik.

Jogállam a kapitalizmusban

A kapitalizmusban az alap és a felépítmény a gazdasági, a politikai hatalom, az uralkodó világnézete, erkölce és minden, amivel a társadalmi tudat befolyásolható a kapitalisták érdekét, a kizsákmányolást és az élősködést szolgálja.

Jogállam a szocializmusban

A szocializmus parlamentjében azonban csak a dolgozók érdekképvelői hozzák a törvényeket. Az alapot és a felépítményt, a gazdasági, a politikai hatalmat kollektív formában a dolgozók birtokolják. A tudományos világnézet és a szocialista erkölcs uralja a társadalmi tudatot.

A jogállami forma működése és a társadalmi tudat fejlődése

A jogállami formában korszerűen a polgári demokráciától a szocialista demokráciáig szükségszerűen a demokrácia és a diktatúra is megvalósul, de a joguralom a társadalom minden részében a meghatározó, azonban alapvetően az uralkodóosztály osztályérdeke a domináló. A jogállamban a joguralom a demokrácia és a diktatúra megvalósításában is a meghatározó.

A társadalmi tudat, a világnézet, az erkölcs az osztálytársadalmakban nem homogén, az uralkodó tendencia a fejlődést vagy a reakciót támogatja. Így vagy a társadalmi haladás a forradalom vagy az ellenforradalom erősödik.

A társadalmi tudat kialakulásában döntő szerepe van az uralkodó osztály társadalmi érdekének, akaratának valamint a létszükségletek alakulása a lehetőségekhez képest.

A társadalmi tudat és a létfeltételek színvonala

Az uralkodó társadalmi tudat kialakítása a jogállami formában működő polgári és szocialista demokráciában ellenállásba ütközik, ha nem felel meg a termelőerők fejlettségének, ami így rothasztja vagy erősíti az adott társadalmi formát.

A társadalmi tudatot hatékonyan nem lehet megváltoztatni, ha nem igazodik a termelőerők színvonalához. Társadalmi méretekben az individualizmus és a kollektívizmus között nem lehet önkényesen választani, mert általánosságban igazodik a termelőerők, így a létszükségletek kielégítésének lehetséges szintjéhez.

A magyar népi demokrácia előzménye

A Horthy vezette magyar fasizmusban a kizsákmányolás hívei kegyetlenül üldözték a dolgozó proletárok osztályérdekeit képviselő kommunistákat. A második világháborúból a Szovjetunió segítségével a Horthy fasizmusból felszabaduló Magyarországon kialakult kedvező helyzetet nem hagyhatták elszalasztani a kommunisták, így megkezdődhetett a gondolkodó emberré válás útján járás.

Azonban a dolgozó nép a fasiszta Horthy emlőjén nevelkedett, a hozzá illő társadalmi tudattal felvértezve. Ez a fasiszta tudat még a mai napig is rányomja a bélyegét a magyar népre, de ingadozik az USA vezette nyugati mosolygó fasizmus között.

A magyar népi demokrácia kudarca

A rákosi és a kádár korszak hiába tanította meg sok dolgozó embernek, a gondolkodó emberhez méltó tudományos világnézetet, az ellenforradalmak és a rendszerváltás után nagyon hamar elfelejtették ezt és kis erőfeszítéssel visszabillent a társadalmi tudat a gondolkodó állat ösztönös állapotába. Mert a lét határozza meg a tudatot.

Azonban ez fordítva is igaz, a kapitalizmusnak megfelelő polgári demokratikus társadalmi tudat is megfeneklik, ha az adott kornak megfelelő létfeltételek nincsenek biztosítva a tömegeknek és ezen belül kiemelten a saját magukért aktívan tenni akaró és képes embereknek.

Azonban a kapitalizmusban ez inkább a fasizmus irányába változik könnyebben, mert ez felel meg a kapitalizmus érdekének, ha válságba jut és a társadalmi tudat is ehhez áll közel.

Alapvetően a társadalmi tudat jellegére a meghatározó a termelőerők fejlettségének megfelelő gazdasági-politikai forma megvalósítása, ami vagy támogatja a társadalmi tudat fejlődését a kornak megfelelően vagy gátolja.

A társadalmi tudat alakulása a történelmi események hatására

Nem mindegy azonban, hogy a társadalmi tudat milyen katasztrófákon keresztül alakul a kornak megfelelő szintre. A tudományos világnézet művelőinek ezt állandóan vizsgálniuk, és az annak megfelelő gazdasági-politikai formákat kell kidolgozniuk.

Alapvetés, hogy a társadalmi formának meg kell felelnie a termelőerők adott fejlettségi színvonalának, ettől eltérni csak nagyon óvatosan és körültekintően szabad, különben megbosszulja magát a türelmetlenség. A társadalmi formák szakaszait be kell tartani, de ezt néha a történelem eseményei felülbírálják, azonban időben kell

észrevenni és korrigálni a formát.

A Szovjetunió és hozzá tartozó szocializmusok ezt nem tudták megtenni, ez azonban Kínának sikerült.

Lenin és Sztálin az adott történelmi eseményeknek és körülményeknek között a lehetőségeknek megfelelően cselekedtek és ugyanez mondható el Mao Ce-tungra és a kínai modellre is. Végül is ezért voltak eredményesek.

A Szovjetunió és az általa létrehozott szocialista világrendszer a szocializmus korai és egyben sikeres próbálkozása volt, a veresége a belső hibái mellett az erő teljében lévő, bár a fasizmusba hanyatló kapitalizmusnak köszönhető.

Joguralom a polgári demokráciában

A polgári demokratikus kapitalista jogállamban a működési módja, az erkölcs, a világnézete miatt alapvetően a tőkésosztály számára valósulhat meg érdemben a demokrácia, de szükségszerűen és elkerülhetetlenül diktatúra valósul meg a proletár dolgozó bérrabszolgák, a beszélőszerszámok számára.

A kapitalista jogállamban a kizsákmányolás és az erre alapuló élősködés, a beszélőszerszámok osztályérdekeinek az elnyomása alapvetően a törvényes jog alapján valósul meg, ezt a polgári demokráciában működő kapitalista államhatalom a törvényhozással védi, biztosítja.

Joguralom a népi demokráciában

A népi demokráciában a kapitalizmus és a szocializmus együtt létezik, de a szocializmus elérése a cél, amit a tudományos világnézetet képviselő kommunista párt vezet. A jogállamnak a joguralommal a kapitalizmus és a szocializmus együttélését kell szolgálnia. Az ellenforradalmat, a kapitalista önkényuralomra törekvést a proletárdiktatúra a joguralommal nyomja el.

Joguralom a szocializmusban

A szocializmus jogállamában a dolgozó nép számára megvalósul a szocialista demokrácia. A kizsákmányolás, az élősködés, a bérrabszolgaság, az emberi jogok megsértése a szocializmusban a törvény szerint bűncselekmény, amit a joguralommal nyom el a szocialista államhatalom. A szocializmus a proletárdiktatúrát az ellenforradalom elnyomására a joguralommal valósítja meg.

A szocialista demokrácia a valódi gazdasági, politikai, társadalmi, nemzeti, etnikai, faji egyenlőségre alapuló demokrácia, amit a proletárdiktatúra alapvetően a joguralommal biztosít.

Marxista fogalomlexikon

Jog: az uralkodó osztály törvényerőre emelt akarata, melynek tartalma az adott osztály anyagi életfeltételei, osztályérdekei határozzák meg.

Formailag a jog magatartási normák és szabályok rendszere, melyeket az államhatalom szab meg és szentesít. A jogszabályok sajátos vonása, az állam kényszerrel biz-

tosítja végrehajtásukat.

A felépítmény része lévén, a jogot az adott társadalom uralkodó termelési viszonyai határozzák meg: a jog egyben kifejezi és megszilárdítja e viszonyokat és a rájuk épülő egyéb társadalmi viszonyokat.

Filozófiai kislexikon

A **felépítményt** a társadalom ideológiai viszonyait kifejező eszmék, szervezetek és intézmények alkotják. A felépítmény jellegű eszmékhez tartoznak a politikai, jogi, erkölcsi, esztétikai, vallási, filozófiai nézetek, más néven a **társadalmi tudatformák**.

Magyar Helsinki Bizottság

A **jogállamiság** azt jelenti, hogy minden emberre és intézményre ugyanazok a törvények vonatkoznak. Teljes a törvény előtti egyenlőség és a jog uralma mindenki és minden intézmény felett.

SaLa